

U Srbiji je, godinama, leto bilo period u kom se, dok traju godišnji odmori, uz manju pažnju, pa samim tim i tiše proteste, donose inače nepopularne odluke. Godinama su medijski zakoni u Srbiji menjani upravo leti. Čak su i važeći medijski zakoni, doduše iz drugih razloga, usvojeni početkom avgusta prošle godine. Imajući u vidu takvu praksu i iskustva, leto 2015. godine protiče u neuobičajenom miru. I rokovi za obaveznu privatizaciju preostalih javnih medija su produženi do 31. oktobra, kao da je neko želeo da se ni ovaj proces ne okonča u periodu kada je pažnja javnosti najmanja. Odsustvo vidljivih aktivnosti dobrog dela državnih organa i regulatornih tela više je nego primetno. Takvo zatišje otvorilo je prostor u kome su se, možda i jače nego inače, videli svi problemi sa kojima se medijska scena i inače suočava – hackerski napadi na internet portale; preteće poruke političara, čak i sa skupštinske govornice, u kojima oni koji su „pisali po novinama” imaju razloga za strah; drastičan slučaj koji svedoči o odsustvu elementarne bezbednosti novinara na radu, u kom je Milan Đokić, novinar nedeljnika „Užička nedelja”, uboden nožem dok je u holu Gradske kuće u Užicu, na konferenciji za štampu, uzimao izjave gradonačelnika Tihomira Petkovića i potpredsednika Skupštine Srbije Vladimira Marinkovića; fizički je napadnut i Milorad Komrakov, poslednji Miloševićev urednik informativnog programa RTS-a, pri čemu su motivi tog napada i dalje nejasni, pa je tako nejasno i da li taj napad ima bilo kakve veze sa periodom u kom je Komrakov radio na RTS-u.

Beležimo i još jedan slučaj diskriminacije i nepozivanja novinara pojedinih medija od strane organa javne vlasti na konferencije za medije ili druge događaje, koji je kao i obično praćen sumnjom da svoj razlog ima u disciplinovanju ili kažnjavanju „nepodobnih medija”. Pratimo i napore Ministarstva kulture i informisanja usmerene ka tome da obezbedi da mediji, do isteka predviđenog zakonskog roka, upišu u Registar medija nedostajuće podatke koji treba da obezbede transparentnost vlasničke strukture medija. S druge strane, ukazujemo i na propust koji je napravljen nepropisivanjem rokova za dostavu podataka o državnoj pomoći dodeljenoj medijima od početka primene Zakona o javnom informisanju i medijima do prenošenja podataka iz nekadašnjeg Registra javnih glasila u novoformirani Registar medija.

Analiziramo i to da li ima prostora da Regularno telo za elektronske medije reaguje povodom manje ili više drastičnih promena programskih koncepcija licenciranih medija nakon izdavanja dozvola, posebno u odnosu na dozvole izdavane po ranije važećem Zakonu o radiodifuziji. Posebno ukazujemo i na to da interesovanje Regulatora za promenu programske koncepcije licenciranih medijskih usluga ne sme da bude stihijsko i uslovljeno pritiskom javnosti, nego mora da bude zasnovano na jasnim i predvidljivim pravilima.

Bavimo se i pravilnicima za implementaciju Zakona o elektronskim medijima koji su u međuvremenu stupili na snagu – o sprovođenju nagradnih takmičenja u oblasti pružanja medijskih usluga, o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje, o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga, kao i o izdavanju dozvola na osnovu javnog konkursa i na osnovu zahteva. Ukazujemo na to da ono što posebno može biti sporno u Pravilniku o zaštiti ljudskih prava jeste obaveza elektronskih medija da su, ako objavljuju saopštenja ili sadržaj dokumenta organa javne vlasti ili predstavnika javne vlasti kojim se povređuje ljudsko pravo, ili ako do povrede ljudskog prava dođe u toku emisije koja se emituje uživo, dužni da obaveste gledaoce ili slušaoce da je u konkretnom slučaju došlo do povrede ljudskog prava. Ovakva odredba elektronske medije obavezuje da, u konkretnim slučajevima i u odnosu na konkretne izvore - dokumente organa javne vlasti, presuđuju da li je došlo do povrede ljudskih prava ili ne (što je obaveza sudova, a ne medija). Ovo bi moglo biti u suprotnosti i sa praksom Evropskog suda za ljudska prava koji je u svojim odlukama nalazio da mediji moraju imati pravo, kada izveštavaju o stvarima od javnog interesa, da se pouzdaju u službene izveštaje, bez potrebe da ih podvrgnu nezavisnoj proveri. Pravilnik Regulatornog tela za elektronske medije od elektronskih medija u Srbiji traži upravo suprotno, da dokumente organa javne vlasti podvrgava nezavisnoj proveri i obavezno obaveštava javnost o svojoj privatnoj proceni da je sadržajem tih dokumenata izvršena povreda ljudskih prava. Ako i pretpostavimo da je namera Regulatora bila samo to da natera medije da kritički preispituju prevashodno policijska saopštenja s kojima je u praksi često bilo problema zbog kršenja pretpostavke nevinosti, čini se da je formulacija kojom se to želelo postići krajnje diskutabilna. Takođe, ukazujemo i na to da pravilnici o izdavanju dozvola na osnovu javnog konkursa i na osnovu zahteva nisu regulisali pitanje uslova i kriterijuma za izdavanje dozvola na osnovu javnog konkursa, odnosno minimalnih tehničkih i organizacionih uslova za izdavanje dozvola na zahtev. Dok se za ovo prvo opravdanje može pronaći u potrebi da se uslovi i kriterijumi prilagođavaju konkretnim ciljevima medijske politike u ovoj oblasti u odnosu na svaki pojedinačno raspisani konkurs, čini se da za nepropisivanje minimalnih tehničkih i organizacionih uslova za izdavanje dozvola na zahtev ne postoje opravdani razlozi.

Izveštaj pokriva i dva pitanja koja se odnose na primenu Zakona o javnim medijskim servisima. Prvo pitanje tiče se načina na koji će ubuduće biti naplaćivana taksa za javni medijski servis, kao i otpora i opstrukcija koji izvesno stoje na putu uvođenju efikasnog mehanizma naplate. Drugo pitanje tiče se transparentnosti načina na koji je RTS, mimo procedure propisane Zakonom o javnim medijskim servisima, praktično uveo novu medijsku uslugu televizije, kanal RTS 3. Čini se da je trebalo da građani, od kojih se očekuje ne samo da učestvuju već i da budu nosioci finansiranja javnih medijskih servisa, dobiju mogućnost da se u formi javne rasprave izjasne o opravdanosti dodatne vrednosti koju za njih predstavlja nova medijska usluga koju su dobili. Zaobilaženje javne rasprave u ovom slučaju u suprotnosti je sa očekivanim i neophodnim

otvaranjem javnih servisa prema građanima i jačanjem njihove finansijske i svake druge odgovornosti.

Prostor u izveštaju posvećen je i Nacrtu zakona o informacionoj bezbednosti, o kom je Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija pokrenulo javnu raspravu. Zakon će, kada bude usvojen, podrazumevati obavezu rukovalaca informaciono-komunikacionih sistema, kao sistema koji bi mogli obuhvatiti i medijske portale, da preduzimaju odgovarajuće tehničke mere zaštite kojima se obezbeđuje prevencija incidenata, odnosno prevencija i minimizacija štete od incidenata koji ugrožavaju obavljanje delatnosti, a posebno u okviru pružanja usluga drugim licima. Ovo koincidira sa onim što smo u ovim izveštajima i ranije pisali povodom hakerskih napada na medijske portale: tradicionalni mehanizam državne zaštite putem pokretanja krivičnih postupaka spor je i prilično neefikasan, te je tim više neophodna reakcija samih portala i delovanje usmereno na prevenciju i unapređivanje tehnoloških mera zaštite.

Ono što je, međutim, najupečatljivije obeležilo ovaj period jesu dve presude: jedna, Prvog osnovnog suda u Beogradu, i druga, Apelacionog suda u Nišu, koje predstavljaju ozbiljan razlog za brigu i dovode u pitanje sve ono što smo u izveštajima poslednjih godina pohvalno napisali o unapređenju sudske prakse u medijskim sporovima u Srbiji. Ono što najviše zabrinjava nije čak ni pogrešna primena prava, već površnost i aljkavost koje jedino mogu da objasne činjenicu da ponovo čitamo presude u kojima se njihovi bitni delovi ne obrazlažu, u kojima se ne pravi razlika između vrednosnih i činjeničnih sudova, ili u kojima se čak utvrđuje da je jedno lice odgovorni urednik, a onda neko drugo lice, a ne ono za koje je utvrđeno da je odgovorni urednik, obavezuje da u svojstvu odgovornog urednika plati naknadu štete. Ovakve presude zvone za uzbunu ne samo zbog paradoksalnih situacija koje kreiraju u postupcima u kojima se donose već zbog opasnosti da ako takvo postupanje sudova u Srbiji postane praksa unište i onaj minimum pravne sigurnosti koji nam je ostao. Sudovi su nužno poslednja linija odbrane slobode izražavanja u svakom društvu, pa i srpskom. Ako ta poslednja linija odbrane slobode svoj posao ne radi, već ga otaljava, onda je i sama sloboda u toj meri ugrožena da smo svi u ozbiljnom problemu.